

Екі мәрте Ішкі істер министрі болған Шырақбек Қабылбаев туралы не білеміз?

Еліміздің екі рет Ішкі істер министрі болған, ұзақ жылдар бойы ерен еңбек еткен Шырақбек Қабылбаевтың өмірі мен қызметі жас ұрпақтар үшін үлгі-өнеге.

Ш.Қабылбаев (1908-1976 жж.) – мемлекет және қоғам қайраткері, Қазақ КСР ішкі істер министрі, генерал-лейтенант (II рангілі ішкі қызмет генерал-лейтенанты), ІІМ еңбек сіңірген қызметкері. Ол 1908 жылы 9 наурызда Семей губерниясы (Қазақ КСР Семей облысы, Абыралы ауданы) Қарқаралы уезі Абыралы болысындағы №3 ауылында дүниеге келген. Ол кезде Семей қаласы – қазақ зиялыларының жиналған жері әрі Алаш орданың шығыс бөлімінің орталығы, мәдениеттің де орталығы болып саналатын. Ол кезде педагогикалық техникум сияқты оқу орны білім іздеп келген ауыл жастары үшін қол жетпейтін арман еді. 1916 жылғы дүрбелең, қазан төңкерісі, азамат соғысы, атыс пен шабыс, өкімет тарапынан халыққа жасалған озбырлық – осының бәрі жаңа ғана ержетіп келе жатқан жас жігітті сергек, қырағы, сақ болуға үйретті. 1931-1932 жж. Ш.Қабылбаев педагогикалық қызметпен айналысады.

1931 жылдың 15 қазанынан бастап 1932 жылдың 10 ақпанына дейін Семей қ., халыққа білім беру қалалық бөлімінің инспекторы болып қызмет атқарады. Ағымдағы жылдың 10 ақпанынан бастап

25 қазанына дейін Семей облысының Жаңа-Семей қаласы колхоз жастарының үлгілі жетілік мектебінің меңгерушісі болып қызмет атқарады. 1933 жылдың 20 қарашасынан бастап 1938 жылдың 10 наурызына дейінгі аралықта НКВД органында қызмет атқарды. 1936 жылдың 1 қаңтарынан бастап 1937 жылдың 1 маусымына дейін Қазақ КСР бойынша НКВД Басқармасы Алматы қаласы Ерекше бөлімінің МҚБ жедел уәкілі болып қызмет атқарады. 1936 жылдың сәуір айында оған «мемлекеттік қауіпсіздік сержанты» атағы беріледі. 1937 жылдың 1 маусымынан бастап 1938 жылдың 14 наурызына дейін Қазақ КСР бойынша НКВД Басқармасының Алматы қаласы МҚБ 3-ші бөлімінің 5-ші бөлімшесінің уәкілі болып қызмет атқарады. Аттестация материалдары бойынша осы қызмет атқару аралығында: «Ш.Қабылбаев НКВД органының қызмет уақытында тәртіпті, тапсырылған жұмысқа адал қарайды. Ынталы, қиын жағдайларда жылдам бағдар жасай алады. Тұрмыста сыпайы. Партиялық-қоғамдық жұмыстарға белсене қатысады. Өзінің идеологиялық деңгейін жоғарылатуға күнделікті жұмыс жасайды», деп мінездеме берілген. НКВД органының қызметінен босатылғаннан кейін 1938 жылдың наурыз айынан бастап тамыз айына дейін Ш.Қабылбаев Қазақ КСР СХК құпиялы қызметінің меңгерушісі болып қызмет атқарады. 1939 жылдың 7 қаңтарынан бастап Қазақстанның КП ОК хатшысы Жұмабай Шаяхметовтің көмекшісі болып жұмысқа кіріседі. Осы кезеңнен бастап Жұмабай Шаяхметов Шырақбек Қабылбаевтың тәлімгері және оқытушысы болып танылады. Партиялық тапсырыс тәртібінде Ш.Қабылбаев ОК партиясының ерекше секторында партияның ұйымдастырушысының орынбасары болып қызмет атқарады. 1941 жылдың 8 наурызына дейін Қазақстан КП ОК хатшысының көмекшісі және Қазақстанның КП ОК кадр бөлімі нұсқаушысы болып қызмет атқарды. 1941 жылдың 29 желтоқсанында жаңа жылдың қарсаңында Ш.Қабылбаев Қазақстан делегациясын басқарып, азық-түлік тиелген 15 вагон-эшелонды Батыс майданда орналасқан Панфилов атындағы 8-ші гвардиялық дивизиясы болып аталған жауынгерлер құрамына сәлем-сауқаттарды тапсыратын Қазақстан КП ОК өкілі ретінде барды. Осы тұста 1942 жылғы 1 ақпандағы «Казахстанская правда» газетіндегі «В Восьмой Гвардейской» атты мақаланың деректеріне сүйенсек: «Алматы қаласы және Алматы облысы біздерге құрметті тапсырма тапсырды. Біздер генерал-майор Панфилов атындағы 8-ші гвардиялық дивизия болып аталған құраманың жауынгерлеріне Қазақстанның еңбекшілерімен жиналған сәлем-сауқаттарды тапсыру керек болатынбыз. Оны апаратын делегация құрамының бастығы етіп Ш.Қабылбаев тағайындалған еді. 29 желтоқсан күні делегацияны дивизия өкілі штаб комиссары жолдас Фролов қарсы алады. Біздер панфиловшы-жауынгерлердің арасында майдан өмірімен танысып, жауынгерлермен кездесіп, олардың алдында сөз сөйлеп, күш-жігерлерін көтердік. Екінші және үшінші күндері Момышұлының, Капровтың, Кургановтың және тағы да басқа бөліністерде болып, олардың алдында сөз сөйледік, Панфиловшы-жауынгерлердің көздерінен қуаныш көрдік. Іскерлігімен саяси жағын ескере отырып, 1954 жылдың 9 тамызында Ш.Қабылбаевты Қазақ КСР ішкі істер министрі жауапты лауазымына тағайындайды. Ол кезде Ш.Қабылбаев 46 жаста болған еді. Бұл Қазақстанның ішкі істер органдары тарихында жергілікті кадрлардың ішінен Ш.Қабылбаев КПСС ОК Қаулысымен Қазақ КСР Ішкі істер министрі болып бекітіледі.

Республиканың Ішкі істер министрі болып тағайындалғаннан кейін, 1954 жылдың 6 қараша айында оған «ішкі қызмет полковнигі» атағы беріледі. Ш.Қабылбаев әуелі ішкі қызметтің полковнигі, ал 1955 жылдың шілде айында ішкі қызметтің генерал-майоры (сол кездегі атау бойынша ішкі қызметтің 3-рангілі генералы) атағы беріледі. Оның министр болған кезінде ішкі істер органдары жүйесінде күрделі өзгерістер мен реформалар жасау ісін жүргізу қажет болды. Республика бойынша ішкі істер жүйесіндегі барлық кадрлардың күш-жігерін дұрыс жұмылдыра отырып, жүзеге асыруды талап етті. Үш жылдың ішінде (1954-1957 жж.) ІМ 40 савхоздық үй-жайылымдар, кешенді тұрғын үй және шаруашылық объектілері толы 5 астықты пункттер, автокөлікті жолдар және басқа да маңызды объектілер салынды. Ол Қазақстанда ауыл шаруашылығын өткізу кезеңдерінің жауапкершілігіне милицияның жұмысына өзі жетекшілік жасады. 1958 жылы Ш.Қабылбаевтың тікелей басшылық жасауымен ІМ екі ірі объект – Ыстықкөлдегі жоғары таулы автокөлік жолы және Алматы әуежайындағы ұшып-қону жолағын пайдалану табыс етілді. Сондай-ақ, тың игеру жолдамасы бойынша тек қана мамандар, еркін – патриоттар ғана келген жоқ, сонымен қатар, жеңіл пайда табамыз деп қылмыстық ортаның өкілдері де келді. Сол себептен қоғамдық қауіпсіздікті және құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету сұрақтары күн тәртібінде басты сұрақтардың бірі болып табылды. Ішкі істер министрі Ш.Қабылбаев кадр саясатын тиімді жүргізді. Милиция генерал-майоры К.Бесперстовтың айтуынша: «Ш.Қабылбаев кадрларды жақсы іріктей алды. Басшылық лауазымдарға жақсы ұйымдастырушылық икемділіктері бар, қызметкер, ақылды адамдарды жинақтады. Қазақстанның ішкі істер органдарының жұмысына Ұлы Отан соғысының ардагерлері, әскери тәжірибесі мол, майданның барлық шептерінде болған адамдарды тартты. Осындай адамдар заңдылық пен құқық қорғау тәртібін орнату үшін министрдің мықты тірегі болды. Сондай-ақ, Ш.Қабылбаев қызметке кәсіби заңгерлерді, сараптамашыларды, инженерлер мен тілшілерді тартты». 1957 жылдың 17 наурызында Ш.Қабылбаевқа 3-рангілі ішкі қызмет генерал атағы беріледі. Ол кезде Ш.Қабылбаев 49 жаста болатын. Ш.Қабылбаевтың өмір жолында кедергілер мен бөгеттер көп кездесті. Сол кедергілердің бірі – Теміртау оқиғасы. Сол уақытта Теміртау қаласындағы металлургия комбинатын Қазақстан магниткасы деп атаған. 1959 жылдың жазында комбинат құрылысына жұмысшы жастар шеттен әкелінді. Жұмысшыларға дұрыс материалдық жағдайлар жасалған жоқ, азық-түлік жетіспеді. Осының салдарынан 1959 жылдың тамыз айында жұмысшылар бүлік шығарады, милиция органдарына шабуыл жасайды. Осы оқиғадан кейін Ш.Қабылбаев жазықсыз жазғырылып орнынан, яғни ішкі істер қызметінен 1959 жылдың 18 қарашасынан бастап 16 желтоқсанына дейін тағайындалған лауазымынан партиялық жаза тәртібін салумен босатылады. Сондай-ақ, Ш.Қабылбаевқа және Қарағанды облысы ІІБ полковнигі Н.Н.Любых екеуіне Қазақ КСР 145-бабы бойынша (билігін асыру) қылмыстық іс қозғалады. Қабылбаевтың осы тұстағы арызы алғашқы тергеу аяқталғаннан соң, КСРО Бас прокуроры Руденкомен жеке қаралып, негізсіз және дәлелденбеген кінәларды алып тастауға нұсқау береді. Содан соң, ол 1959 жылдың 16 желтоқсанынан бастап 1960 жылдың 27 ақпанына дейінгі аралықта ЖӘҚҚ (жергілікті әуеге қарсы қорғаныс)

республиканың Алматы мектебінің курс бастығы болып қызмет атқарады. 1959 жылғы қайғылы тамыз күндерінен кейін Ш.Қабылбаевтың өмірінде ұзақ күткен тарихи әділдік орнады. КОКП ОК Бас хатшысы Л.И.Брежневтің келісімімен және Қазақстан КП ОК бірінші хатшысы, КОКП ОК Саяси бюросының мүшесі, Д.А.Қонаевтың ұсынысы бойынша Ш.Қабылбаев екінші рет жауапты да жоғары лауазымды қызметке тағайындалады. 1967 жылдың 1 қарашасында Ш.Қабылбаевқа 2-рангілі ішкі қызмет генерал атағы беріледі. Осындай тарихи тұлғаның ел алдындағы қызметін және оның ішкі істер органдары саласындағы мемлекеттік және кадрлық саясатын жетілдіруге қосқан үлесін ескере отырып, 2014 жылғы 9 желтоқсанда Қазақстан Республикасы Үкіметінің №1287 Қаулысымен және ол жөнінде мәңгі есте қалдыру, болашақ жастарға үлгі-өнеге беру мақсатында Қазақстан Республикасы ІІМ Қостанай академиясына Шырақбек Қабылбайұлы Қабылбаевтың құрметті есімі берілді.

Мирлан ҚЫЗЫЛОВ,
заң ғылымдарының кандидаты, профессор,
ІІМ Шырақбек Қабылбаев атындағы
Қостанай академиясының бастығы.